

Akrabalık Dostluk ve Arkadaşlık Bağları Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Analizi

Ümit Horozcu

0000- 0002-0916-0313

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ror.org/03a5qrr21

umit.horozcu@istanbul.edu.tr

Öz

Bu makalede “Akrabalık, Dostluk ve Arkadaşlık Bağları (ADAB) Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik analizine ilişkin bulgular paylaşılmaktadır. Ölçek, kişinin sosyal bağlarının var olup olmadığını ve varsa kuvvet düzeyini, insanların bu bağlara yönelik algıları üzerinden belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Kişinin ailesinden başlamak üzere, yakın ve uzak çevresiyle olan sosyal ilişkilerinin, onun psikolojik durumuyla karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu bilinmektedir. Öte yandan İslam dini akrabalık bağlarının korunması, dostların davetlerine icabet edilmesi, zor zamanlarında onlara yardım edilmesi, onlarla kūs kalınmaması, komşularla iyi geçinilmesi gibi sosyal görevleri birer dini sorumluluk olarak mensuplarından talep etmektedir. ADAB ölçeğinin, çekirdek aile dışında kişiyi psikososyal açıdan etkilemesi muhtemel sosyal çevresini büyük ölçüde kapsayacak maddelere sahip olması bakımından ölçek alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ölçeğin, sosyal bilimlerde başta sosyal psikoloji ve klinik psikoloji olmak üzere psikolojinin birçok alt dalında, sosyolojide ve ilahiyat çatısı altında yer alan din bilimlerinden din sosyolojisi ve din eğitiminin yanı sıra aynı zamanda psikolojinin de bir alt dalı olan din psikolojisi alanlarında yapılacak saha çalışmalarında kullanılacağı öngörülmektedir.

Ölçek, 2023 yılı Aralık ayında yapılan ardışık iki saha çalışması sonucunda geliştirilmiştir. 18 yaşından büyük 632 kişilik ilk örneklemden elde edilen veriler üzerinden yapılan istatistiksel analizler neticesinde, 30 maddeli ve 8 faktörlü bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için 341 kişilik bir örneklem grubu üzerinde yapılan ikinci çalışmada ölçeğin iyi düzeyde uyumluluk değerlerine sahip olduğu (CMIN/DF= 1.923; RMSEA = .053; RMR= .048; CFI= .914; GFI= .92; AGFI= .89; IFI= 92; TLI= .90) tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine dair yapılan analizde Cronbach’s Alpha değeri .90 olarak belirlenmiştir. Ayrıca 8 faktörün her biri iyi yahut kabul edilir güvenilirlik kat sayılarına sahiptir. Alt boyutların her biri ayrı ayrı kendi konusuna dair ölçüm yapabilecek güvenilirlik ve geçerlik kat sayılarına sahip olmakta ise de ölçeğin bütün olarak kullanılması önerilmektedir. ADAB ölçeği, gelecekteki çalışmalarda 18 yaşından büyük olmak kaydıyla, cinsiyet fark etmeksizin toplumun her sosyo-ekonomik kesiminden, her eğitim seviyesinden örneklem üzerinde yapılacak çalışmalarda güvenle kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi; Arkadaşlık; Dostluk; Akrabalık; Bağ; İlişki; Ölçek; Güvenirlik; Geçerlik

Öne Çıkanlar

- Bu makale akrabalık ve dostluk bağlarının kuvvet düzeyini ölçmeyi sağlayacak bir ölçek çalışmasının sonuçlarını ihtiva etmektedir.
- Akrabalık ve dostluk bağları kişinin psikolojik durumuyla karşılıklı ilişkilidir.
- Alan yazında bu ölçeğin içeriğine sahip bir ölçüm aracına ihtiyaç bulunmaktadır.
- Ölçek iki aşamalı anket uygulaması sonucunda geliştirilmiştir.
- Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, ölçeğin güvenilir, geçerli ve yüksek uyum değerlerine sahip bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.
- Ölçek din psikolojisi başta olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanında etkin şekilde kullanılabilir niteliktedir.

Atıf Bilgisi

Horozcu, Ümit. “Akrabalık Dostluk ve Arkadaşlık Bağları Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Analizi”. *Eskiyeni* 54 (Eylül 2024), 929-949.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1462872>

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul izni</i>	Etik onay, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu tarafından 19.12.2023 tarihinde 2023/408 dosya üzerinde yapılan 12 numaralı toplantıda verilmiştir.
<i>Geliş Tarihi</i>	01 Nisan 2024
<i>Kabul Tarihi</i>	30 Ağustos 2024
<i>Yayın Tarihi</i>	30 Eylül 2024
<i>Hakem Sayısı</i>	İki İç Hakem - İki Dış Hakem
<i>Değerlendirme</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik
<i>Etik Beyan</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
<i>Benzerlik Taraması</i>	Yapıldı - intihal.net
<i>Çıkar Çatışması</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
<i>Finansman</i>	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
<i>Etik Bildirim</i>	eskiyenidergi@gmail.com
<i>S. Kalkınma Amaçları</i>	-
<i>Lisans</i>	CC BY-NC 4.0

Development of Kinship, Comradeship and Friendship Ties Scale: Reliability and Validity Analysis

Umit Horozcu

0000- 0002-0916-0313

University of Istanbul Faculty of Theology, Department of The Psychology of Religion Istanbul, Türkiye

ror.org/03a5qrr21

umit.horozcu@istanbul.edu.tr

Abstract

This article presents the findings of the reliability and validity analysis of the "Kinship, Comradeship and Friendship Ties (KFF) Scale". The scale was developed to determine whether a person has social ties and, if so, the strength of these ties through people's perceptions of these ties. It is known that a person's social relationships with his/her close and distant environment, starting with his/her family, interact with his/her psychological state. On the other hand, Islam requires social duties such as maintaining kinship ties, responding to friends' invitations, helping them in times of need, not sulking with them, and getting along well with neighbors as religious duties. It is believed that the ADAB scale will make a valuable contribution to the scale literature by having items that cover the social environment that is likely to affect the person psycho-socially outside the nuclear family. It is foreseen that the scale will be used in sub-fields of Psychology, particularly Social and Clinical Psychology in the social sciences, Sociology and Sociology of Religion and Religious Education, which are religious sciences under the umbrella of theology, as well as The Psychology of Religion, which is also a sub-branch of Psychology.

The scale was developed as a result of two consecutive field studies conducted in December 2023. As a result of the statistical analyses performed on the data obtained from the first sample of 632 people over 18 years of age, a scale structure of 30 items and 8 factors was obtained. In the second study carried out on a sample of 341 participants for confirmatory factor analysis, it was found that the scale had good compatibility values (CMIN/DF= 1.923; RMSEA = .053; RMR= .048; CFI= .914; GFI= .92; AGFI= .89; IFI= .92; TLI= .90). In the analysis of the reliability of the scale, the Cronbach's Alpha value was determined as .90. In addition, each of the 8 factors had good or acceptable reliability coefficients. Although each of the sub-dimensions has reliability and validity coefficients that can measure its own subject, it is recommended that the scale be used as a whole in studies. In future studies, the ADADS scale can be safely used in studies to be conducted with samples from all socio-economic segments of the society, from all educational levels, regardless of gender, provided that they are over 18 years of age.

Keywords

The Psychology of Religion; Friendship; Comradeship; Kinship; Bond; Relationship; Scale; Reliability; Validity

Highlights

- This article presents the results of a study to develop a scale to determine the strength of kinship and friendship ties.
- Kinship and friendship ties are mutually related to a person's psychological state.
- There is a need for a measurement tool with the content of this scale in the literature.
- The scale was developed as a result of a two-stage survey.
- Exploratory and confirmatory factor analyses show that the scale is a reliable, valid and high-fit measurement tool.
- The scale can be used effectively in many fields of social sciences, especially in Psychology of Religion.

Citation

Horozcu, Umit. "Development Of Kinship, Comradeship and Friendship Ties Scale: Reliability and Validity Analysis". *Eskiyeni* 54 (September 2024), 929-949.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1462872>

Article Information

Ethics committee	Ethical approval was granted Istanbul University Social Sciences Ethics Committee on 19.12.2023 at meeting number 12 on file 2023/408.
<i>Date of submission</i>	01 April 2024
<i>Date of acceptance</i>	30 August 2024
<i>Date of publication</i>	30 September 2024
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External
<i>Review</i>	Double-blind
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - intihal.net
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
<i>Grant Support</i>	No funds, grants, or other support was received.
<i>Complaints</i>	eskiyenedergi@gmail.com
<i>S. Development Goals</i>	-
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0

Giriş

İnsan, doğasından kaynaklı bir ihtiyacı neticesinde, daha bebekliğinden itibaren diğer insanlarla sosyalleşmeye başlamakta, ömrünün sonuna kadar bunu sürdürmektedir. İstisnalar göz ardı edilecek olursa, insanların büyük çoğunluğu ilk sosyal ilişkisinin kurulduğu anneden itibaren sırasıyla aile bireyleri, yakın ve uzak akrabalar, okula başlamasından itibaren arkadaşlar, komşular, hemşeriler vs. ile farklı sayı, seviye ve nitelikte sosyal bağlar kurmaktadır.

“İnsan sosyalleşmeye ve yakın ilişkiler kurmaya ihtiyaç duymakta mıdır?” ve “İlişkilerinden psikolojik olarak derinden etkilenmekte midir?” sorularına sosyal bilimciler ve bilhassa psikologlar neredeyse ittifakla olumlu yanıt vermektedir. Nitekim yapılan araştırmalar, aile ve arkadaşlar başta olmak üzere sosyal destek alacağı kimselerin var olup olmadığının, onlarla olan ilişkilerinin niteliğinin ve kişinin başkalarına ve onlarla ilişkilerine dair algılarının psikolojik durumunu olumlu ya da olumsuz etkilediğini göstermektedir.¹ Öyle ki görüşüp sosyalleştiği ve destek aldığı kimselerin olmasının psikolojik iyi oluşu olumlu yönde etkilediği; buna karşılık onu destekleyecek kimselerin olmaması yahut var olan ilişkilerin toksik nitelik taşıması halinde, kişinin bundan olumsuz etkilendiğine hatta psikopatolojik sorunlarla karşı karşıya kaldığına şüphe bulunmamaktadır.²

Psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarının ele aldığı konuların birçoğu da eş-dost, arkadaş ve akrabalarla olan münasebetlerle ilişkili görülmekte ve araştırmalara konu edilmektedir. Özellikle psikolojik iyi oluşun kişinin yakınlarıyla olan iletişimiyle doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Öte yandan konunun din ve dindarlık ile doğrudan ilişkili olduğuna da şüphe yoktur. İslam dini özelinde düşünülecek olursa, akrabalık bağlarının (sıla-i rahim) ve arkadaşlık ilişkilerinin (din kardeşliği) önemi ciddi şekilde vurgulanmakta, bağların sıkı ve güçlü tutulması dini vecibe olarak ifade edilmektedir.³ İslam dinindeki bu

1 Adeviye Aydın vd., “Hemşirelik Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Belirlenmesi”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 8/1 (2017), 40-47; Mustafa Başaran vd., “4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlıkları ile Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *İBAD Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayı* (2020), 296.

2 Lauro M. Bermejo vd., “Relationship of Perceived Social Support with Mental Health in Older Caregivers”, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17/11 (2020); Megan Evans - Edwin B. Fisher, “Social Isolation and Mental Health: The Role of Nondirective and Directive Social Support”, *Community Mental Health Journal* 58 (2022), 20-40; Umut Kermen vd., “Yaşam Doyumu ve Psikolojik İyi Oluşun Yordayıcısı Olarak Sosyal Kaygı”, *Journal of Education, Theory and Practical Research* 2/1 (2016), 20-29; Yakup Işık - Eyüp Çelik, “Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Sosyal Dışlanma, Sosyal Kaygı, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Açısından İncelenmesi”, *OPUS International Journal of Society Researches* 16/27 (2020), 174-209; Ziyao Zhou - Qijin Cheng, “Relationship Between Online Social Support and Adolescents' Mental Health: A Systematic Review and Meta-Analysis”, *Journal of Adolescence* 94 (2022), 284-291; Çiğdem Sandıkcı, *Ergenlerde Riskli Davranışların Kişilik Özellikleri Tarafından Yordanmasında Sosyal İlişki Unsurlarının Aracı Rolü* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 58-77; Serdar Alkın, *Lise Öğrencilerinde Sosyal İlişkilerin Niteliği ve Akıllı Telefon Bağımlılığı İlişkinin İncelenmesi* (Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 50-55; Mehmet Fatih Erten, *Çağrı Merkezlerinde Çalışan Bireylerin Tükenmişlik Düzeyleri ile Sosyal İlişki Düzeyleri Arasındaki İlişki* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 52-55; Ahmet Koç, “Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Üniversiteye Uyum ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi: KKTC Örneği”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 53/1 (Haziran 2020), 305-330.

3 “Onlar Allah'ın, korunmasını emrettiği bağı koruyan, rablerine saygıda kusur etmeyen, hesabın kötü sonuç vermesinden korkan kimselerdir.” Ra'd 13/21

vecibenin toplumsal dayanışma, huzur ve düzenine matuf olduğunu, dahası bireylerin psikolojik iyiliği için vaz'edildiğini söylemek yanlış olmaz. Bu açıdan bakıldığında konunun din psikolojisi ve din sosyolojisi gibi din bilimlerinin çalışma sahasına doğrudan girdiğini söylemek mümkündür. Dini davranışların psikolojik arka planına ışık tutan ve psikoloji ile ilahiyat arasındaki kesişim noktasına konumlanan din psikolojisi disiplini hususiyetle vurgulanmalıdır. Bu alana ait literatürde yer alan bugüne kadarki tespitler ışığında özelde akraba ve arkadaşlarla olan bağları genelde ise sosyal ilişkileri ile kişinin dinî ve psikolojik durumu arasında bağlantıların bulunduğunu söylemek mümkündür.⁴ Dindarlık ile çeşitli psikososyal değişkenler arasındaki ilişkilerin çokça araştırıldığı din psikolojisinde bu konunun ele alındığı araştırmaların yapılması gerekmektedir. Burada bir hususa işaret edilmelidir; din psikolojisi alanında yapılan saha araştırmalarında çalışmanın üzerine bina edildiği sacayaklarından en az biri psikolojik yahut sosyal psikolojik olmalıdır. Örneğin dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin ele alındığı bir araştırmanın ana bileşenlerden biri olan psikolojik ayağı söz gelimi bir “psikolojik iyi oluş” ölçeği ile bir diğeri olan dindarlık ayağı ise mesela bir “dini inanç” ölçeği ile ölçümlenir. Benzer şekilde din sosyolojisi alanında yapılacak bir araştırmada, dindarlık ile faraza sekülerleşme, tüketim alışkanlıkları, sosyal ağlar vb sosyolojik değişkenler birbirleriyle ilişkisi bakımından ele alınabilir. Böylesi bir çalışmada ilahiyat alanında geliştirilen örneğin bir “dini yönelim” ölçeği ile sosyoloji alanında geliştirilen bir “sekülerizm” ölçeği yahut bir “tüketim alışkanlıkları” ölçeği kullanılmalıdır. Bizim geliştirdiğimiz bu ölçek de böylesi bir alan araştırmasında çalışmanın psiko-sosyal ayağına dair ölçüm aracı olarak kullanılabilir.

Tüm bu göstergeler göz önünde bulundurulduğunda dindarlığın ve ruh sağlığının farklı boyutlarını ölçmek üzere geliştirilmiş çok sayıda ölçek söz konusuken bunların yanında üçüncü bir değişken olarak sosyal bağlara dair ölçüm yapma kabiliyetine sahip bir ölçeğe

---

“Asıl erdemli kişi Allah’a, âhret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılip zekâtı verendir...” Bakara 2/17

“...Sıla-i rahmi kesmek üzere yemin edenin de edilmiş bir yemini yoktur.” Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâûd vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1999), 11/345; Ebû Davud, *Sünenu Ebî Davud*, thk. Şuayb el-Arnâûd (Beyrut: Dâru’r-risâleti’l-âlemiyye, 2009), “Eymân”, 5.

“Sıla-i rahim yapabilmemiz için akrabalarınızı öğrenin. Zira sila-i rahimde bulunmak, akrabalar arasında sevgiye, malın çoğalmasına ve ömrün artmasına sebeptir.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/456; Tirmizî, *el-Câmi’ü’l-kebîr*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf (Beyrut: Dârü’l-Garbi’l-İslâmî, 1998), “Birr”, 49.

“Allah katında arkadaşların en hayırlısı arkadaşına iyi davranan, komşuların en hayırlısı komşusuna iyi davranandır.” Bk. Tirmizî, “Birr”, 28.

“Müslüman, müslümanın kardeşidir. Müslüman, müslümana zulmetmez, onu (tehlikede ve musibette) terk etmez. Her kim, Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir. Her kim de Müslüman kardeşinden bir kederi (darlığı) giderip onu ferahlatırsa Allah da Onun kıyamet gününde bir kederini giderir ve onu ferahlatır. Kim de bir müslümanı (dünyada bir ayıbını) örterse, Allah da kıyamette onun ayıbını örter.” Bk. Ebû Davud, “Edeb”, 45.

Sıla-i rahim’in dindeki yeri konusunda başka ve detaylı bilgi için bk. Adem Dölek, “Hadisler Işığında Akrabalarla İletişim Kurmak ve Sosyal Yardımlaşmada Akrabalık Hakkını Gözetmek (Sıla-i Rahim)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2010), 33-56; ayrıca bk. Ramazan Şahan, *Kur’an-ı Kerim’de Akrabalık* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), 289-296.

4 Örnek olarak bk. Hasan Kafalı, *Lise Öğrencilerinde Dini İnanç ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi Ergani Örneği* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 75.

duyulan ihtiyaç, Akkrabalık, Dostluk ve Arkadaşlık Bağları (ADAB) Ölçeğinin geliştirilmesine sevk eden unsur olmuştur.

Çalışmanın özgünlüğü üzerinde de kısaca durmak yararlı olacaktır. Ölçek alan yazınındaki çalışmalar incelediğinde içerik ve nitelikleri kısmen de olsa ADAB Ölçeğine benzeyen birkaç ölçeğe rastlanmaktadır. Bunlardan biri yurt dışında geliştirilerek Elbasan ve arkadaşları tarafından Türk kültürüne uyarlanan Arkadaşlık Ölçeğidir. Araştırmacıların, 2013 yılında yaşlı bireyler için, onların rehabilitasyonlarında topluma adaptasyonlarının öneminden hareketle uyarladıkları bu ölçek,⁵ içeriğindeki belirgin farklar ve özellikle yaşlılar için geliştirilmiş olması nedeniyle bizim ölçeğimizden oldukça farklı niteliktedir.

Konumuzla ilgili bir başka ölçek ise McGill'in Arkadaşlık ölçeğidir. 6 alt boyut ve 30 maddeli bu ölçek aynı cinsiyetten samimi bir arkadaşla olan ilişkinin nitelik ve kalitesini ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş ve Özen ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmıştır.⁶ Thien ve arkadaşları tarafından geliştirildikten sonra 2014 yılında Akın ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanan Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği ise sözü edilmesi gereken bir başka benzer isimli ölçektir.⁷ Ne var ki iki ölçek de McGill'in ölçeğiyle benzerlik arz etmekte ve ADAB ölçeği ile yapı ve içerik itibarıyla ancak cüzi ölçüde örtüşmektedir.

Bir başka arkadaşlık ölçeği ise Parker ve Asher'e ait olup 2017'de Öztürk ve Kutlu tarafından kültürümüze adapte edilmiştir.⁸ İlkokul öğrencileri için geliştirilen bu ölçek de içerik ve işlev bakımından bizim ölçeğimizden oldukça farklılaşmaktadır.

Ergenlerin ebeveyn ve arkadaşlara bağlanmaları üzerine geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Günaydın ve arkadaşları tarafından yapılan Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu" ise ergenler üzerinden oluşturulmuştur. Öte yandan uyarlamadaki istatistiksel analiz sırasında asıl formda yer alan arkadaşlarla ilişkilere dair maddeler ölçekten düşmüş, form yalnızca ebeveynle ilişkileri ölçer duruma gelmiştir.⁹ Bu bakımdan ölçeğin bizim ölçeğimizle benzerlik arz eden bir yönü kalmamıştır.

ADAB ölçeğini özgün kılan yönlerinden biri akraba, dost, arkadaş ve yakınlarla dair soruları bünyesinde barındırmasıdır. Zira tüm bu unsurları bir arada ihtiva eden bir başka ölçek bulunmamaktadır.

Yönteme dair bilgilere geçmeden önce iki hususu daha vurgulamak gerekiyor. Birincisi, aşağıda ölçek maddeleri incelendiğinde görüleceği üzere ADAB ölçeği, arkadaşlıkların içeriğine dair, samimiyet, yakınlık ve içtenlik yahut bu niteliklere dair inceliklerden ziyade akraba, dost ve arkadaşlar ile ilişki ve bağların var olup olmadığına ve sürdürülüp sürdürülmediğine yönelik sorular içermektedir. İkinci husus ise ölçeğin kişinin anne-baba, kardeşleri gibi çekirdek aile fertleriyle olan bağlarına dair soruları ihtiva etmemesidir.

5 Bülent Elbasan vd., "Cultural Adaptation of the Friendship Scale and Health-Related Quality of Life and Functional Mobility Parameters of the Elderly Living at Home and in the Nursing Home", *Topics in Geriatric Rehabilitation*, 29/4 (2013), 298-303.

6 Ayça Özen vd., "Predicting Friendship Quality with Rejection Sensitivity and Attachment Security", *Journal of Social and Personal Relationships* 28/2 (2011), 163-181.

7 Ahmet Akın vd., "Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2014), 378-384.

8 Nilgün Öztürk - Mustafa Kutlu, "Arkadaşlık Niteliği Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 7/48 (2017), 127-144.

9 Gül Günaydın vd., "Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu'nun Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi", *Türk Psikoloji Yazıları* 8/16 (2005), 13-23.

Sonuç itibariyle ölçek aile dışındaki eş-dost, akraba ve arkadaşlarla olan bağları, kişinin bunlara dair kişisel algısı üzerinden ölçmek üzere kurgulanmıştır.

1. Yöntem

Ölçeğin konusu akrabalık, dostluk ve arkadaşlık bağları olduğundan dolayı, aslında toplumun her kesimi ve neredeyse herkes bu ilişkilerle muhatap olmak durumundadır. Bununla birlikte ilişkileri yaşamanın yanı sıra bunu sürdürmeye yönelik tutum ve davranışlarda yerleşik ve kararlı bir gidişin oluşması için ergenlik sonrasını beklemenin makul olacağı düşüncesiyle örneklemin yaş alt sınırı 18 olarak belirlenmiş, herhangi bir üst sınır konmamıştır. Sosyo-demografik diğer değişkenler konusunda da herhangi bir ayırım gözetilmemiş, kısacası her eğitim seviyesinden, her sosyo-ekonomik düzeyden 18 yaş üstü kimseler örnekleme dahil edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılarda maksimum çeşitliliğe ulaşıldığından emin olmak amacıyla forma ilgili sosyo-demografik değişkenlere dair sorular eklenmiştir. Nitekim ilk uygulamada ankete yaşları 18-63 arasında değişen, her eğitim seviyesinden ve her ekonomik düzeyden kadın ve erkeklerden oluşan 632 kişi katılım göstermiştir. Doğrulamalı faktör analizi yapmak üzere uygulanan formu da yine aynı şekilde maksimum çeşitliliğin sağlandığı 341 kişilik bir katılımcı grubu doldurmuştur. Bu iki ardışık çalışma 2023 yılı Aralık ayında gerçekleştirilmiştir.

2. Ölçeğin Derecelendirme Sistemi

Katılımcılara dost, akraba ve arkadaşlarıyla ilişkilerini ne ölçüde sürdürdüğünü belirlemek üzere verilen ifadelere karşılık 5'li Likert tipi cevaplar sunulmuştur. Söz gelimi, “Dostlarımın özel günlerinde onları arar, yanlarında olduğumu hissettiririm”, ifadesine karşılık “Bana hiç uygun değil” (0 Puan), “Bana biraz uygun” (1 Puan), “Bana kısmen uygun” (2 Puan), “Bana büyük ölçüde uygun” (3 Puan) ve “Bana tamamen uygun” (4 Puan) şeklinde 0’dan 4’e kadar uygunluk derecesi ifade eden cevaplar arasından tercih yapılması istenmiştir.

Bu derecelendirme doğrultusunda ölçekten alınacak en düşük puan 0 ve en yüksek puan 116’dır. 0 puan kişinin akrabalık ve bağlarını sürdürmeye yönelik motivasyon, tutum ve davranışlara hiçbir şekilde sahip olmadığını gösterirken; puandaki artış sözü edilen bağlarının kuvvetlenmesi anlamına gelmektedir.

Ölçekte 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 ve 30. maddeler ters olup hesaplamada ters olarak kodlanmalıdır. Ters şekilde kodlanması gereken maddeler tablolarda yıldız (*) ile işaretlenmiştir.

3. Geçerlik Analizi

Ölçeğin geçerliği adına içerik ve yapı geçerliği üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ölçek maddeleri daha önce ölçek geliştirme deneyimi bulunan, dahası araştırmacıyla birlikte ölçek geliştirme çalışmalarında aktif rol almış ekip arkadaşlarıyla birer hafta arayla yapılan üç ayrı oturumda yazılmıştır. Oluşan taslak maddeler, 50 kişilik bir grupla ön teste tabi tutulmuş, bu katılımcıların soruları zorlanmadan anlayarak doldurduklarından emin olunduktan sonra ana uygulama öncesi etik kurul onayına sunulmuştur. Gerekli onay ve izinler alındıktan sonra 632 kişiden oluşan bir örneklem grubu üzerinde ilk ana uygulama gerçekleştirilmiştir. Veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığı, Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlik testi ile hesaplanmıştır. Bu analizlerde KMO değeri .926, Bartlett testi sonucunda kay kare değeri anlamlı bulunmuştur

[$\chi^2 = 18710.258$ P = .000]. Bu değerler örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli ve ölçeğin faktör çıkartmak için uygun olduğunu göstermektedir.¹⁰

Açıklanan Toplam Varyans

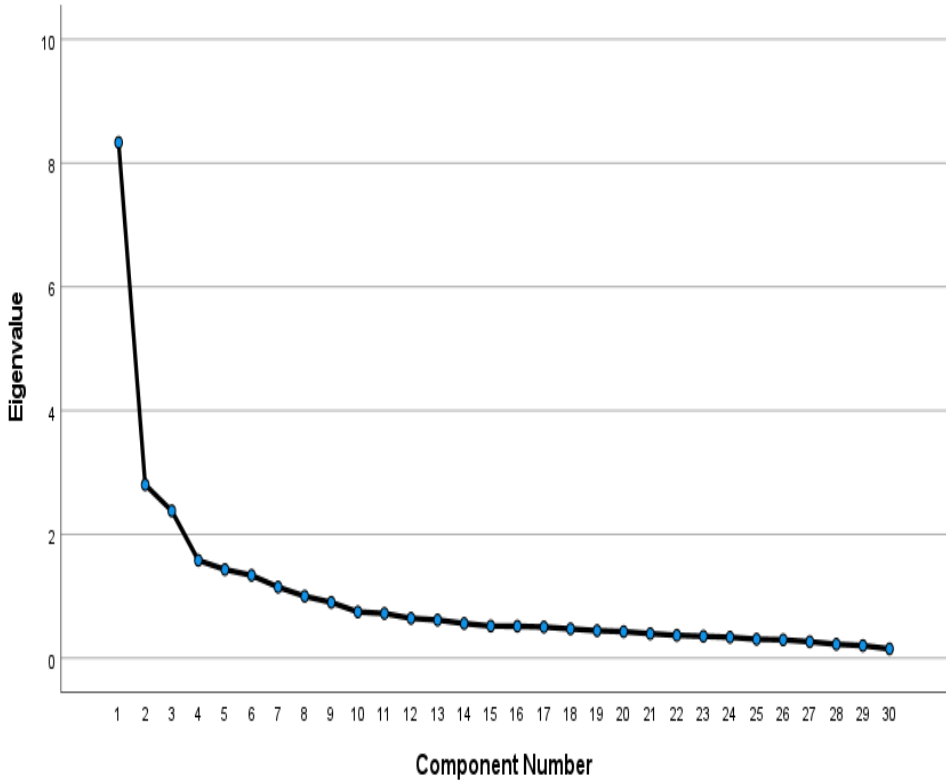
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri (Initial Eigenvalues)			Yüklenen Faktörlerin Karelerinin Dağılımı (Extraction Sums of Squared Loadings)			Karesi Alınan Yüklerin Döndürme Toplamı (Rotation Sums of Squared Loadings) ^a
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam
1	8,334	27,779	27,779	8,334	27,779	27,779	7,192
2	2,803	9,343	37,122	2,803	9,343	37,122	4,061
3	2,380	7,935	45,057	2,380	7,935	45,057	5,083
4	1,581	5,271	50,328	1,581	5,271	50,328	3,277
5	1,432	4,774	55,102	1,432	4,774	55,102	2,792
6	1,339	4,462	59,565	1,339	4,462	59,565	3,108
7	1,149	3,829	63,393	1,149	3,829	63,393	3,084
8	1,001	3,336	66,730	1,001	3,336	66,730	2,803
9	,902	3,006	69,735				
10	,747	2,491	72,226				
11	,723	2,409	74,635				
12	,644	2,147	76,782				
13	,617	2,056	78,838				
14	,561	1,868	80,706				
15	,519	1,730	82,437				
16	,516	1,721	84,158				
17	,504	1,680	85,838				
18	,473	1,577	87,415				
19	,444	1,481	88,896				
20	,429	1,429	90,325				
21	,396	1,319	91,644				
22	,369	1,230	92,874				
23	,354	1,179	94,053				

10 Ömay Çokluk ve vd., *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*, (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2012), 219.; Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020), 135.

24	,338	1,127	95,180
25	,306	1,020	96,200
26	,296	,987	97,188
27	,266	,885	98,073
28	,225	,749	98,822
29	,203	,676	99,499
30	,150	,501	100,000

Yapılan açımlayıcı faktör analizinde faktör yükleri düşük olan veya zayıf bir şekilde dağılan 28 madde analiz dışı bırakılmıştır. Toplam Varyans (Total Variance) tablosunda görüldüğü üzere, en büyüğü 8,334 ve en küçüğü 1,001 olmak üzere özdeğeri (eigenvalue) 1'in üzerinde olan sekiz (8) faktörün bulunduğu ve bu sekiz faktörün ölçeğin toplam varyansının %67'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Literatürde bu açıklama düzeyi istatistiksel açıdan oldukça yeterli kabul edilmektedir.¹¹

Scree Plot

Ölçeğin sekiz faktörlü bir yapıya sahip olduğunun bir başka göstergesi, faktör yapısı dağılım çizelgesinde (Scree Plot) görüldüğü üzere, grafiğin önce çizdiği 8 yamacın ardından plato yapmasıdır.

11Ezel Tavşancılı. *Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014), 45.

Bileşenler Matrisi (Pattern Matrix) ve Ortak Varyans (Communalities) Tablosu

		Bileşenler								
		Akrabalarla İletişim	Dost ve Arkadaşlara Vefa	Törenlere Katılım	Çıkar Gözetmeyen Bağlılık	İlgisizlik Uzaklık	Arkadaşlarla Kısıtlılık	Akrabalarla Kısıtlılık	Destekçi Yakınlık	Ortak Varyans
1	Kuzenlerle iletişimi sürdürüyorum.	,89								,60
2	Uzak akrabalarım ile iletişimi elimden geldiğince sürdürüyorum.	,81								,68
3	Sülale olarak bağlarımız kuvvetlidir.	,80								,60
4	Hala/Dayı/Teyze/Amca gibi yakın akrabalar ile iletişimi sürdürürüm	,76								,70
5	Uzak akrabalarla iletişimi sürdürmenin önemli olduğunu düşünüyorum.	,74								,67
6	Akraba ziyaretlerini sıkça gerçekleştiririm.	,73								,64
7	Akrabalık bağlarını sürdürdüğüm için yakınlarımca takdir ediliyorum.	,71								,61
8	Bayram ve diğer özel günlerde akraba ziyaretleri yaparım.	,58								,55
9	Arkadaşlarım benim vefalı bir dost olduğumu düşünürler.		,78							,64
10	Dostlarımı arayıp sorarım.		,78							,64
11	Dostlarımın özel günlerinde onları arar, yanlarında olduğumu hissettiririm.		,76							,66
12	Zor zamanlarında arkadaş ve dostlarımın yanında olmaya gayret ederim.		,75							,66
13	Mahalledekilerin/köylülerimin cenaze törenlerine katılırım.			,88						,75
14	Mahalledekilerin/köylülerimin düğün törenlerine katılırım.			,84						,74
15	Yakınlarımın cenaze törenlerine katılırım.			,78						,63

16	Yakınlarımla düğün davetlerine katılırım.	,74	,66
17	Bana yararı olmayan akrabalarımı pek görüşmem.*	,91	,83
18	Sadece bana yararlı olan akrabalarımı iletişim kurarım.*	,89	,77
19	Sana yararı olmayan kişinin seninle akraba olmasının bir değeri yok.*	,79	,71
20	Yakınlarımla iyilikleri için çabalamam.*	,70	,50
21	Dostlarımla bir zorluk yaşasa akıllarına benden yardım aramak gelmez.*	,63	,57
22	Akrabalarımla birçoğu beni defterden sildi.*	,59	,57
23	Yakınlarımla başından geçen birçok önemli hadiseden iş isten geçtikten sonra haberim olur.*	,55	,52
24	Arkadaşlarımla küstüğümde, barışıp normale dönmek benim için hayli zordur.*	,85	,73
25	Küstüğüm kişilerle aramın düzelmesi pek kolay olmaz.*	,74	,70
26	Arkadaşlarımla küsmem halinde ilk adımları atmaktan kaçmam.	,72	,62
27	Akrabalarla küs kalmanın yanlış olduğunu düşünürüm.	,86	,74
28	Akrabalarımla küs kalmam.	,82	,77
29	Zorda kalsam bana seve seve yardım edecek çok tanıdığım var.	,86	,82
30	Etrafımda zor zamanlarda yardım alacağım kimse göremiyorum.*	,83	,78

Ölçeğin açımlayıcı faktör analizinde gerek dik (ortogonal) gerekse eğik (oblique) döndürme yöntemleriyle analizler yapmak suretiyle sadece en düzgün dağılım değil, farklı döndürme yöntemlerinde ortak bir payda elde etmek hedeflenmiştir. Öte yandan aşağıdaki korelasyon tablosunda görüldüğü gibi faktörlerin birbirleriyle korelasyon içinde olması nedeniyle bu çalışmada eğik döndürme yöntemlerinden Promax tercih edilmiştir. Bununla birlikte yukarıdaki tabloda görülen düzgün dağılım dik döndürme yöntemlerinden Varimax, Equamax ve Quartimax ile de görülmüştür. Bir başka ifadeyle çok sayıda döndürme yöntemiyle, üzerinde uzlaşılan bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, Bileşenler matrisi (Pattern matrix) analizinde sekiz faktörün her birinde oldukça kabul edilebilir faktör yük değerleri elde edilmiştir. Ortak varyans değerleri (Communalities) ise, tablonun en sağ sütununda görüldüğü gibi her faktör için oldukça yüksektir.

Faktörler Arası Korelasyonlar

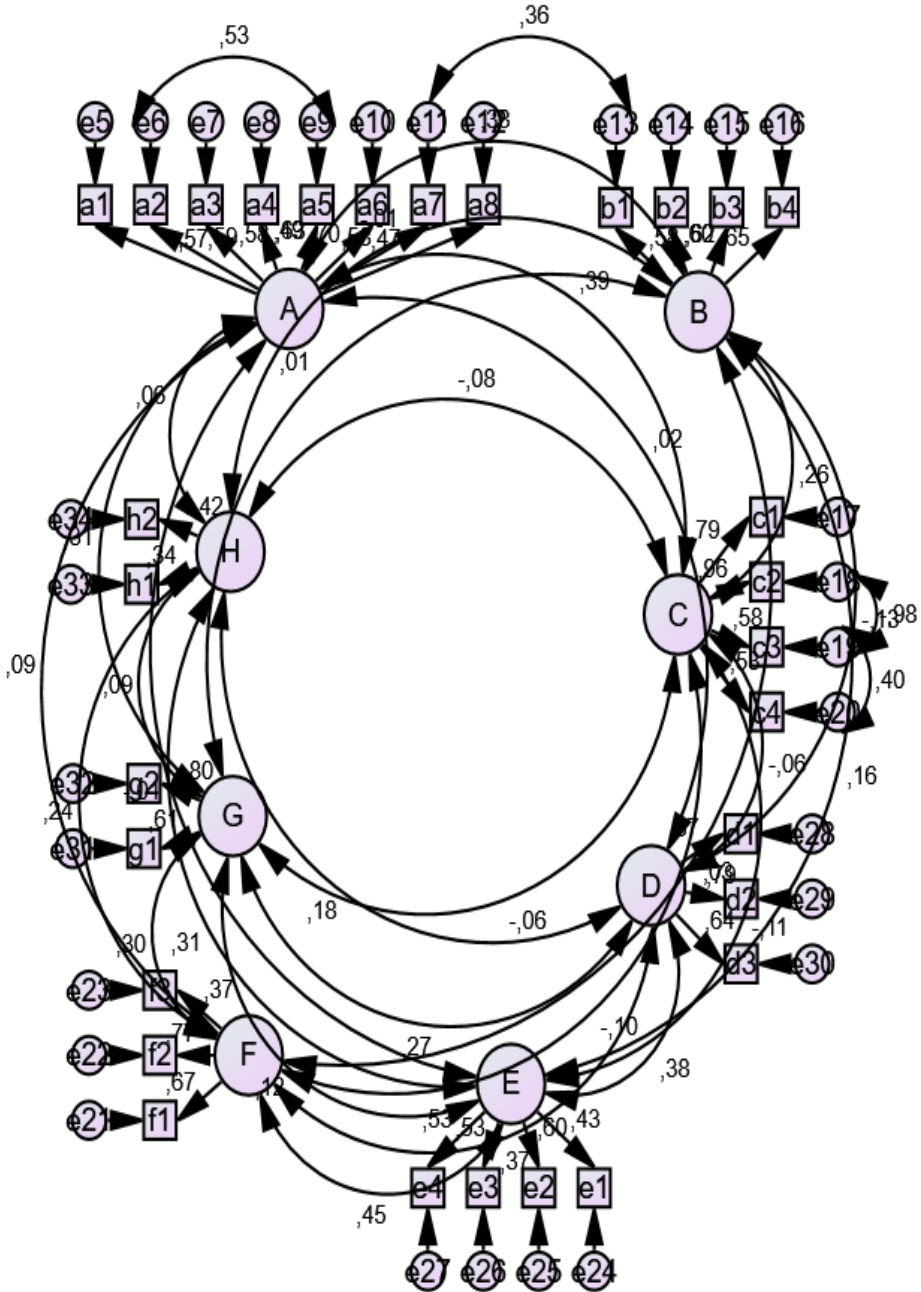
	Akrabalarla İletişim (A)	Dost ve Arkadaşlara Vefa (B)	Törenlere Katılım (C)	Çıkar Gözetmeyen Bağlılık (D)	İlgisizlik Uzaklık(E)	Arkadaşlarla Küssük (F)	Akrabalarla Küssük (G)	Destekçi Yakınlık (H)
A Pearson Correlation	1	,436**	,582**	,289**	,238**	,214**	,447**	,322**
Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
B Pearson Correlation	,436**	1	,356**	,122**	,282**	,151**	,155**	,301**
Sig. (2-tailed)	,000		,000	,004	,000	,000	,000	,000
C Pearson Correlation	,582**	,356**	1	,162**	,134**	,097*	,250**	,181**
Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,002	,022	,000	,000
D Pearson Correlation	,289**	,122**	,162**	1	,288**	,309**	,295**	,171**
Sig. (2-tailed)	,000	,004	,000		,000	,000	,000	,000
E Pearson Correlation	,238**	,282**	,134**	,288**	1	,369**	,180**	,373**
Sig. (2-tailed)	,000	,000	,002	,000		,000	,000	,000
F Pearson Correlation	,214**	,151**	,097*	,309**	,369**	1	,232**	,250**
Sig. (2-tailed)	,000	,000	,022	,000	,000		,000	,000
G Pearson Correlation	,447**	,155**	,250**	,295**	,180**	,232**	1	,139**
Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,001
H Pearson Correlation	,322**	,301**	,181**	,171**	,373**	,250**	,139**	1
Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	

Çalışmanın bir sonraki aşamasında ise ilk analizde ölçeğe alınan madde sayısı ile orantılı olarak daha küçük bir örneklem sayısı (341 kişi) ile, ikinci uygulama gerçekleştirilmiştir. Nispeten daha kolay ve hızlı yapılan bu çalışmada toplanan veriler üzerinden SPSS AMOS22 paket programı ile doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. 8 faktörlü ve 30 maddeli yapı için 3'ü aynı faktörde, bir tanesi ise farklı iki faktör içerisinde yer alan maddeler arasında olmak üzere 4 kovaryasyona yönelik modifikasyon ile iyi uyum değerlerine ulaşılmıştır.¹²

CMIN/DF	RMSEA	RMR	CFI	GFI	AGFI	IFI	TLI
1.923	.053	.048	.914	.92	.89	.92	.90

12 Uyum indeksleri konusunda detaylı bilgi için bk. Ünal Korkmaz vd., "Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Uyum İndeksleri", *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences* 33/1 (2013), 210-223.

Uyum değerleri indeks tablosunda görüldüğü üzere CMIN/DF, REMSEA, RMR, GFI, IFI, CFI gibi değerler yüksek uyum veya kabul edilebilir uyum değerleri arasında bulunurken, yalnızca AGFI kabul edilebilir uyum değeri olan .90'ın biraz altında çıkmıştır. Tüm veriler göz önünde bulundurulduğunda Akrabalık, Dostluk ve Arkadaşlık Bağları (ADAB) Ölçeğinin yüksek bir geçerlik düzeyine sahip olduğu söylenebilir.

4. Güvenirlik Analizi

Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda iyi bir uyum sağladığı görülen 8 faktör ve 30 maddeli ADAB ölçeğinin güvenirliliğine ilişkin olarak da oldukça istendik katsayılar elde edilmiştir. Öyle ki ölçeğin iç tutarlığını gösteren Cronbach's Alpha katsayısı ölçek geneli için 0,90 bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının isimlendirmelerini ve bunlara ait iç tutarlık katsayılarını da söz konusu etmeliyiz. Daha çok akrabalarla olan bağların ve ilişkilerin sürdürülmesi üzerine kümelenen 8 maddeli "Akrabalarla İletişim" boyutunun alfa değeri için 0,90; dost ve arkadaşların durumlarını takip etme ve zor zamanlarında yahut özel günlerinde onların yanında olmayı ifade eden 4 maddeli "Dost ve Arkadaşlara Vefa" boyutu için 0,81; cenaze ve düğün gibi merasimlere iştiraki söz konusu eden 4 maddeli "Törenlere Katılım" boyutu için 0,84; sosyal bağları korurken bunu herhangi bir karşılık beklemeden yapmayı söz konusu eden 3 maddeyi ihtiva eden "Çıkar Gözetmeyen Bağlılık" boyutu için 0,84 olarak tespit edilmiştir. Öte yandan yakınların yararı için çabalamanın söz konusu olmadığı ve kimsenin kendisinden yardım beklemeyeceği ölçüde ilgisizliği ifade eden 4 maddeyi içeren "İlgisizlik ve Uzaklık" boyutu için 0,60; arkadaşlara karşı küs kalmak yahut kalmamak konusundaki tutum ve davranışlara odaklanan 3 maddeden oluşan "Arkadaşlarla Küslük" boyutu için 0,69 olarak tespit edilmiştir. Akrabalarla yaşanan küslükleri sürdürüp sürdürmemeye dair tutumu ifade eden 2 maddeli "Akrabalarla Küslük" boyutu için 0,73 ve son olarak zor zamanlarda yardım edecek dostların var olup olmadığına dair algıyı ifade eden 2 maddeli "Destekçi Yakınlar" boyutu için 0,70 olarak tespit edilmiştir.

"İlgisizlik ve Uzaklık" boyutu ile "Arkadaşlarla Küslük" boyutunun Alfa katsayılarının diğerlerine oranla düşük olduğu görülmektedir. 0,70'in üstünde değerlerin iyi olduğu genel olarak benimsenirken literatürdeki kimi kaynaklarda 0.60-0.70 aralığındaki katsayılar "şüpheli", kimi kaynaklarda ise "orta düzeyde güvenilir" ve "kabul edilebilir" değerler olarak verilmektedir.¹³ Bununla birlikte teorik açıdan tamamlayıcı ve çıkarılması halinde ölçek bütünlüğünün bozuluyor olması sebebiyle bu boyutlar ölçekte tutulmuştur.

Bazı araştırmacılar tarafından, faktörlerin en az 3 maddeden oluşmasının uygun olduğu kabul edilirken,¹⁴ bizim ölçeğimizde son iki alt boyut olan Destekçi Yakınlar ve Akrabalarla küslük faktörlerinin iki maddeden oluştuğu görülmektedir. Ne var ki istatistiksel analizlerde bu boyutların çıkarılması ölçek bütünlüğüne zarar verdiği gibi, bu maddelerin faktöre olan yükleri oldukça yüksektir (.86, .82, .86 ve .84). Ayrıca teorik olarak da bu iki faktör ve bunlara ait 4 madde ölçeğin teorik çerçevesi için önemli olduğu düşünülmüş ve ölçek içerisinde tutulmasına karar verilmiştir. Diğer taraftan ölçek geliştirme literatürü incelendiğinde iki maddeden oluşan faktörlerin yüksek düzeyde korelasyona sahip olması halinde kabul edilmesinin tavsiye edildiği görülmektedir.¹⁵ Nitekim korelasyon tablosunda görüldüğü üzere ilgili faktörlerin tüm korelasyon katsayıları istatistiksel anlamlıdır.

Nihayet, tartışmalar bir kenara bırakıldığında sekiz alt boyuttan ikisi iyi düzeyin biraz altında Cronbach's Alpha katsayılarına sahip; ayrıca iki alt boyutu ikişer maddeli olan bu ölçekten yararlanılmak istendiğinde alt boyutları tek başına ölçüm aracı olarak

¹³ Semih Kılıç, "Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı", *Journal of Mood Disorders* 6/1 (2016), 47-48.

¹⁴ Haydar Karaman vd., "Açımlayıcı Faktör Analizinde Kullanılan Faktör Çıkartma Yöntemlerinin Karşılaştırılması", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 37/3 (2017), 1173-1193.

¹⁵ Serena Carpenter, "Ten Steps in Scale Development and Reporting: A Guide for Researcher", *Communication Methods and Measures* 12/1 (2017), 39.

kullanmaktan ziyade ölçeğin bütünü üzerinden analiz yapmak gerek istatistiksel olarak gerekse bizim teorik kurgumuz açısından daha uygun olacaktır.

ALT BOYUT	İ Akra	Dost A	Töre K	Çıka C	İlgi	K Arka	K Akra	Des	ADAB
MADDE SAYISI	8	4	4	3	4	3	2	2	30
ALFA	,90	,81	,84	,84	,60	,69	,73	,70	,90

Sonuç

Sosyal bilimler ve ilahiyat çalışma sahalalarının kesişim alanında bireylerin sosyal ilişkileri ve bu ilişkilerin niteliği konusu yer almaktadır. Şüphesiz ki yaratılışı itibariyle sosyal bir varlık olan insan, yaşamını sürdürmek için diğer insanlarla temas kurmak ve türlü iş birlikleri gerçekleştirmek durumundadır. Öte yandan kimin psikolojik sağlığının önemli belirleyicilerinden birinin de diğer insanlarla kurduğu ilişkiler olduğuna şüphe bulunmamaktadır. Kişi özellikle aile, akraba, eş-dost ve arkadaşlarıyla ilişki kurmak durumundadır ve kurduğu ilişkilerin sahip olduğu nitelikler onun için psikolojik ve manevi açıdan önem taşımaktadır.

Bireyin toplumsal ilişkileri genelde psikoloji ve sosyoloji gibi temel sosyal bilimler alanlarında özeldir bunların alt dalları olup ilahiyat çatısında yer alan din psikolojisi ve din sosyolojisi gibi din bilimleri alanlarındaki araştırmalara konu edilmekte, farklı değişkenlerle olan ilişkisi yönüyle ele alınmaktadır. Bilhassa araştırmacının çalışma sahası olan din psikolojisinde kişinin eş-dost, arkadaş ve akrabalarıyla olan bağlarının farklı dini ve psikolojik değişkenlerle ilişkisinin araştırılması sahaya belirgin bir katkı sağlayacaktır. İşte bu ihtiyaca binaen “Arkadaşlık, Dostluk ve Akrabalık Bağları (ADAB) Ölçeği geliştirilmiştir.

Sosyal bilimler alanında arkadaşlık bağlarının niteliğini belirlemeye yönelik birkaç ölçek geliştirilmiş olmakla birlikte, ADAB Ölçeği sadece arkadaşlığı değil, dinin önemli bir emri olan sıla-i rahimin yapılıp yapılmadığına, yine dinin emri olan eş-dost, akraba ve yaşanan muhitteki tanıdıkların düşün ve cenaze merasimlerine katılım durumuna, onlarla iletişimi sürdürerek sorunlarıyla ilgilenip ilgilenilmediğine dair de ölçüm yapma kabiliyetine sahip bir ölçektir.

ADAB ölçeği iki aşamada geliştirilmiştir. Birinci aşamada 18 yaş üstü her eğitim seviyesinden, farklı sosyo-ekonomik koşullardan kadın ve erkeklerin oluşturduğu 632 kişiye anket uygulanmıştır. Oluşturulan data seti SPSS uygulamasıyla faktör analizine tabi tutulduktan sonra, 60 maddeyle başlanan analizin sonucunda toplam varyansın yüzde 66.7’sini açıklayan 8 faktör ve 30 maddeli bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için yapılan ikinci ankette ise yine maksimum çeşitliliği sağlayan 341 kişilik bir örneklem grubuna ulaşılmıştır. SPSS’in AMOS programıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizinde, dört kovaryasyon modifikasyonu sonucunda ölçek yapısının iyi uyum değerlerine (CMIN/DF= 1.923; RMSEA = .053; RMR= .048; CFI= .914; GFI= .92; AGFI= .89; IFI= 92; TLI= .90) sahip olduğu tespit edilmiştir. Modifikasyonların üçünün aynı faktör içinde olması nedeniyle ölçeğin sağlıklı yapısının bozulmadığı söylenebilir. Öte yandan ADAB ölçeğinin alt faktörlerini müstakil olarak değil de tamamının araştırmalarda kullanılması

önerildiğinden zaten kabul edilebilir sayıda olan modifikasyonların göz ardı edilmesi uygun olacaktır.

Ölçeğin güvenirliliğine ilişkin analizler sonucunda katsayıların ideal değerlere ulaştığı tespit edilmiştir. Öyle ki iç tutarlığı gösteren Cronbach's Alpha katsayısı .90 olarak belirlenmiştir. Her ne kadar müstakilen kullanımı önerilmese de alt boyutlarda iyi sayılabilecek değerler söz konusu olup, faktörlerden ikisinin kabul edilebilirlik sınırında (.60 ve .69) olduğunu diğerlerinin ise oldukça yüksek katsayılara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Sonuç olarak Akrabalık, Dostluk ve Arkadaşlık Bağları (ADAB) ölçeği, toplumun 18 yaş üstü her sosyo-demografik kesimine uygulanabilecek; insanların sosyal, psikolojik ve dini yönlerinden biri olan sosyal bağlarının hangi düzeyde olduğunu ölçme noktasında güvenilir ve geçerli bir araçtır.

Ek: Ölçek formu

ALT BOYUT	Madde Numarası	MADDE	Bana Hiç Uygun Değil	Bana Biraz Uygun	Bana Kısmen Uygun	Bana Oldukça Uygun	Bana Tamamen Uygun
Akrabalarla İletişim	1	Kuzenlerle iletişimi sürdürüyorum.	0	1	2	3	4
	2	Uzak akrabalarım ile iletişimi elimden geldiğince sürdürüyorum.	0	1	2	3	4
	3	Sülale olarak bağlarımız kuvvetlidir.	0	1	2	3	4
	4	Hala/Dayı/Teyze/Amca gibi yakın akrabalar iletişimi sürdürürüm	0	1	2	3	4
	5	Uzak akrabalarla iletişimi sürdürmenin önemli olduğunu düşünüyorum.	0	1	2	3	4
	6	Akraba ziyaretlerini sıkça gerçekleştiririm.	0	1	2	3	4
	7	Akrabalık bağlarını sürdürdüğüm için yakınlarımca takdir ediliyorum.	0	1	2	3	4
	8	Bayram ve diğer özel günlerde akraba ziyaretleri yaparım.	0	1	2	3	4
Dost ve Arkadaşlara Vefa	9	Arkadaşlarım benim vefalı bir dost olduğumu düşünürler.	0	1	2	3	4
	10	Dostlarımı arayıp sorarım.	0	1	2	3	4
	11	Dostlarımın özel günlerinde onları arar, yanlarında olduğumu hissettiririm.	0	1	2	3	4
	12	Zor zamanlarında arkadaş ve dostlarımın yanında olmaya gayret ederim.	0	1	2	3	4
Törenlere Katılım	13	Mahalledekilerin/köylülerimin cenaze törenlerine katılırım.	0	1	2	3	4
	14	Mahalledekilerin/köylülerimin düğün törenlerine katılırım.	0	1	2	3	4
	15	Yakınlarımın cenaze törenlerine katılırım.	0	1	2	3	4
	16	Yakınlarımın düğün davetlerine katılırım.	0	1	2	3	4
Çıkar Gözetmeyen Bağlılık	17	Bana yararı olmayan akrabalarım ile pek görüşmem.*	0	1	2	3	4
	18	Sadece bana yararlı olan akrabalarım ile iletişim kurarım.*	0	1	2	3	4

	19	Sana yararı olmayan kişinin seninle akraba olmasının bir değeri yok.*	0	1	2	3	4
	20	Yakınlarımla iyilikleri için çabalamam.*	0	1	2	3	4
İlgisizlik Uzaklık	21	Dostlarımla bir zorluk yaşasa akıllarına benden yardım aramak gelmez.*	0	1	2	3	4
	22	Akrabalarımla birçoğu beni defterden sildi.*	0	1	2	3	4
	23	Yakınlarımla başından geçen birçok önemli hadiseden iş isten geçtikten sonra haberim olur.*	0	1	2	3	4
Arkadaşlarla Küslük	24	Arkadaşlarımla küstüğümde, barışıp normale dönmek benim için hayli zordur.*	0	1	2	3	4
	25	Küstüğüm kişilerle aramın düzelmesi pek kolay olmaz.*	0	1	2	3	4
	26	Arkadaşlarımla küsmem halinde ilk adımı atmaktan kaçmam.	0	1	2	3	4
Akrabalarla Küslük	27	Akrabalarla küs kalmanın yanlış olduğunu düşünürüm.	0	1	2	3	4
	28	Akrabalarımla küs kalmam.	0	1	2	3	4
Destekçi Yakınlar	29	Zorda kalsam bana seve seve yardım edecek çok tanıdığım var.	0	1	2	3	4
	30	Etrafımda zor zamanlarda yardım alacağım kimse göremiyorum.*	0	1	2	3	4

* işareti olan maddeler ters madde olup, hesaplanırken ters kodlanmalıdır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel. Müsned. thk. Şuayb el-Arnâûd vd. 11 Cilt. b.y.: Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- Akın, Ahmet vd. "Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği". *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2014), 378-384.
- Alkın, Serdar. *Lise Öğrencilerinde Sosyal İlişkilerin Niteliği ve Akıllı Telefon Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Aydın, Adeviye vd. "Hemşirelik Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Belirlenmesi". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 8/1 (2017), 40-47.
- Başaran, Mustafa vd. "4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlımlıkları ile Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *İBAD Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayı* (2020), 290-303. <https://doi.org/10.21733/ibad.798643>
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020.
- Carpenter, Serena. "Ten Steps in Scale Development and Reporting: A Guide for Researcher". *Communication Methods and Measures* 12/1 (2017), 25-44. <https://doi.org/10.1080/19312458.2017.1396583>
- Çokluk Ö. ve ark. *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012.
- Dölek, Adem. "Hadisler Işığında Akrabalarla İletişim Kurmak ve Sosyal Yardımlaşmada Akrabalık Hakkını Gözetmek (Sıla-i Rahim)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2010), 33-56.
- Elbasan B., Yılmaz G.D., Çırak Y., Dalkılınc M.: "Cultural Adaptation of the Friendship Scale and Health-Related Quality of Life and Functional Mobility Parameters of the Elderly Living at Home and in the Nursing Home". *Topics in Geriatric Rehabilitation* 29/4 (2013), 298-303.
- Mehmet Fatih Erten. *Çağrı Merkezlerinde Çalışan Bireylerin Tükenmişlik Düzeyleri ile Sosyal İlişki Düzeyleri Arasındaki İlişki*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ebû Davud. *Sünenu Ebî Davud*. thk. Şuayb el-Arnâûd. B.y.: Beyrut: Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 2009.
- Evans, Megan – Fisher, B. Edwin. "Social Isolation and Mental Health: The Role of Nondirective and Directive Social Support". *Community Mental Health Journal* 58, (2022), 20-40. <https://doi.org/10.1007/s10597-021-00787-9>
- Günaydın, Gül vd. "Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu'nun Psikometrik Açısından Değerlendirilmesi". *Türk Psikoloji Yazıları* 8/16 (2005), 13-23.
- Işık, Yakup - Çelik, Eyüp: "Ergenlerde Psikolojik Sağlımlığın Sosyal Dışlanma, Sosyal Kaygı, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Açısından İncelenmesi". *OPUS International Journal of Society Researches* 16/27 (2020), 174-209. <https://doi.org/10.26466/opus.642037>
- Kafalı, Hasan. *Lise Öğrencilerinde Dini İnanç ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi Ergani Örneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Karaman, Haydar vd. "Açımlayıcı Faktör Analizinde Kullanılan Faktör Çıkartma Yöntemlerinin Karşılaştırılması". *GEFAD* 37/3, (2017), 1173-1193. <https://doi.org/10.17152/gefad.309356>

- Kermen Umut vd. “Yaşam Doyumu ve Psikolojik İyi Oluşun Yordayıcısı Olarak Sosyal Kaygı”. *Journal of Education, Theory and Practical Research* 2/1 (2016), 20-29.
- Kılıç, Semih. “Cronbach’ın Alfa Güvenirlik Katsayısı”. *Journal of Mood Disorders* 6/1 (2016), 47-48. <https://doi.org/10.5455/jmood.20160307122823>
- Koç, Ahmet. “Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Üniversiteye Uyum ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi: KKTC Örneği”. *İlted: İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 53/1 (Haziran 2020), 305-330. <https://doi.org/10.29288/ilted.702496>
- Korkmaz, Ünal vd., “Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Uyum İndeksleri”. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences* 33/1 (2013), 210-223.
- Lauro M. Bermejo ve ark., “Relationship of Perceived Social Support with Mental Health in Older Caregivers”, *International Journal of Environmental Resesearch and Public Health* 2020, 17/11 (2020), <https://doi.org/10.3390/ijerph17113886>
- Özen, Ayça vd. “Predicting friendship quality with rejection sensitivity and attachment security”. *Journal of Social and Personal Relationships* 28/2 (2011), 163-181.
- Öztürk, Nilgün - Kutlu, Mustafa. “Arkadaşlık Niteliği Ölçeği’nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 748 (2017), 127-144.
- Sandıkçı, Çiğdem. *Ergenlerde Riskli Davranışların Kişilik Özellikleri Tarafından Yordanmasında Sosyal İlişki Unsurlarının Aracı Rolü*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Şahan, Ramazan. *Kur’an-ı Kerim’de Akrabalık*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.
- Tirmizî. *el-Câmi‘ü’l-kebîr*. thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf. b.y.: Beyrut: Dârü’l-Garbi’l-İslâmî, 1998.
- Zhou, Ziyao - Cheng, Qijin. “Relationship Between Online Social Support and Adolescents’ Mental Health: A Systematic Review and Meta-Analysis”. *Jorunal of Adolescence* 94 (2022), 284-291, <https://doi.org/10.1002/jad.12031>